

Катарина Куцбелова

БЕСПЛАВЉЕ

Уредник
Корана Боровић

Наслов оријинала
Katarína Kucbelová, *Modrosleposť*

Copyright © Katarína Kucbelová, 2023.
Translation copyright © за српско издање Прометеј, 2025.

Сва права задржана. Копирање, фотокопирање, умножавање и коришћење текста у
било ком облику није дозвољено без претходне писане сагласности

Ова књига је објављена уз финансијску подршку
Одбора SLOLIA, Словачког књижевног центра.

This book was published with the financial support
of the SLOLIA Board, The Slovak Literary Centre.

**Slovenské
literárne
centrum**

КАТАРИНА КУЦБЕЛОВА

Бесплавље

Са словачкој ирехала
Зденка Валент Белић

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

1

Јак ветар. Снажан ветар. Олујни ветар. Ветар је зањихао дебеле гране. Високи изломљени таласи запењени на врховима. Ходање уз ветар је теже.

На тротоару леже крила голуба. Сагнем се, нешто ме мами да их подигнем. Спојена су оглоданом коском, отпала су на јаком ветру, снажном ветру, олујном ветру. Незнатно су оштећена, као да их је голуб тек онако скинуо, театрално их збацио са себе и сада резигнирано пуши иза ћошка. Зури у само њему видљив зид очима налик чиодама. Тело се прилагођава осећањима, стању света у његовој голубијој глави. Чему? Шта ће му крила?

По травњаку трчи гола жена. Предњу страну тела покрива црном мајицом. Из руине за њом изјури мушкарац. Недалеко је школа, коју однедавно зовемо *наша*, пошто смо у њу уписали Д. Простор са бескућницима је такође наш, морамо да га својатамо, исто као и школу и оближњи коловоз са четири траке. Обилазим пужа величине ципеле. Гломазни мекушац пузи између ђубрета и мокре одеће одбачене тик уз стабло. Да је у питању шарени гипсани пуж схватам тек неколико секунди касније.

У џепу носим лист гинка, чврст и кожаст. У нашем поднебљу дрво гинка настањује једва седам врста инсеката, док храст чак педесет. Гинко је дрво из времена диносаура.

На клупи седи младић са панталонама смакнутим до колена. По белим боксерицама има смеђе флеке, на сав глас узвикује. Неколико метара од станице људи чекају превоз, трамвај филтрира звуке и смрад.

Очи су ми пуне песка с градилишта. Када дува ветар његове димензије су још неподношљивије. При сваком лошијем времену. И при лепшем, пошто људи још увек лето сматрају најбољим делом године, радују се недељама отопљеног асфалта, умореног ваздуха, знојавих ноћи, прозора отворених према мраку, све мање тамног и мрачног, надају се да ће се нешто покренути. Чују бебице које ноћу имају снаге да плачу.

Ходам по угаженом свежем лишћу и грању попадалом с дрвећа и тек тада приметим да је ветар стао. Прошла је олуја, ветар је стао, влажно је и хладно, на тренутак савршено.

Када дођем кући, отворим прозоре, покренем устајали ваздух. Желим да починем, не да заспим, већ да починем, а да уједно останем жива, због тога што више не умест да се одмарам, не умест ни да спавам, а ни да читам.

Често на крају заспим у најгори могући час. Понекад сањам да је ветар толико сиљан да не успевам да удахнем.

2

А чим свану Зора, ружопрста кћи јутра,
устаде са постеље племенити Алкиној;
устаде и божански Одисеј, разарач градова.

Хомер, *Одисеја*

Молнар незграпно али лагано устаде са столице, а старија жена му нешто ставља у торбу. Вечеру? Ручак за сутра. Молнар само треба да га подгреје код куће. Очито је у питању власница. Заштитница пијанаца, својих локалних алко-са. Жене овамо свраћају једино ако их неко доведе.

Молнар направи први корак, а када, ходајући по кривом луку, успе да начини и пети, стрепим да ће вечера завршити као доручак, или да ће је негде успут оставити на зидићу, или клупици. Молнарове руке се лагано подижу, праћене лахором, предаје се разиграној ваздушној струји, међутим није довољно за баланс.

Стојим на раскрсници, пропуштам један круг зеленог, а затим га остављам на милост и немилост пијаном плесу. Док се ја вратим из набавке, успешно је покорио велики део своје позорнице, сада се осмехује код излога антикварнице у којој га понекад виђам. Заправо га не срећем у близни, једино у пиваријуму и у парку, понекад седи на клупи код дечјег игралишта.

Сад стоји на ћошку близу своје куће и са неким се радосно поздравља.

То нисам ја.

За њега је то захтеван задатак, мора да се придржи о саобраћајни знак да не би пао и на трен се тек онако кла-ти. Врхунац кореографије. Торбу није изгубио, оклембешене фармерице и мајица вијоре на ветру, победничка песма одзвања у ваздуху. Посивела масна коса до рамена на глави из које, као из кациге, вире уши и шишке које је сам скратио. Са дугом косом и у гроб. Колико заправо има година? Седемдесет пет?

Када сам га први пут угледала након што смо се доселили, стајао је на путу испред куће у пругастом фротирском огртачу и папучама. Хтела сам да се поздравим, али шта ако би у том тренутку, на пример, стигло возило хитне помоћи, које је малопре позвао? Било шта што би оправдало његово стање, мада није деловао као да му је потребна помоћ.

Известан је био пут и неглиже, све остало би могло да се оспори.

3

Лахор. Благі ветар. Фини покрети лишћа, дим наговештава
правац струјања ваздуха. Ситни таласи без пене.

Волим пластичне фламингосе. Од свих бизарности нај-
занимљиви ми је култ баштенских фигурица из педесетих
година у Сједињеним државама. Да је настао само неколико
година касније, Хамперт Хамперт би могао да ужива у њима
у башти Шарлот Хејз. Стајали би у пару, јер су се тако на по-
четку и продавали. Пластични фламингоси који су дан-да-
нас у понуди у соларним, божићним и *Halloween* верзијама.
Данас има сигурно више пластичних него живих фламинго-
са. Фламингос је постао птица града Медисон, икона треша.

Када су у питању пластични, одабрала бих изворну ва-
ријанту, сад већ децентни кич.

Фламингоси у нашој башти нису били ружичасти, ни-
је било ружичасте масе хиљаде фламингоса у контрасту са
плавом воденом површином и небом. Имали су контраст-
но обојена крила – изнутра црна, двобојни кљун, као да су
случајно приметили да су их у башти умочили у катран.

Какви баксузи, нема више полетања, поткресали смо
вам крила.

Само што овакав кљун имају и фламингоси на слобо-
ди. Импрегнирају њиме перје. Раде то заједно, истовреме-

но. Када траже партнера наводно се синхронизују у знак прихватања, али ни то у зоолошком врту нисам приметила.

Фламингоси су моногамни, међутим није искључено да допуштају и полигамију и то не само у варијанти са више женки, већ и као вишемужство, ако та реч уопште постоји. Понекад живе у групама од три или черити јединке. Сад већ знамо на примеру људи, или живине, како живе животиње у случају вишеженства. Код фламингоса међу партнеркама влада субординација, али само до тренутка док обе не снесу јаја, а тада настаје борба на живот и смрт до уништења оне друге. У варијанти са више мушких јединки, рецимо да пар у заједницу прими другог мужјака, на пример господина Фламингоса, ког прихватају оба партнера, господин Фламингос преузима целокупно старање о храни и деци, укључујући бригу да се јаја одржавају на топлотом. Господин Фламингос постаје слуга и то је тако и у случају суживота четири члана.

Само што живот у четворчланој заједници може да има разне облике. Уколико доминантни фламингос има две партнерке, неће их делити са другим мужјаком. Онај други постаје слуга који се брине о свима, иначе би суживот два пара изгубио смисао. Ко зна да ли фламингоси живе заједно и у случају једне женке са три мужјака и да ли онда пар има двојицу поданика, да ли се они надмећу за привилегију за себе и око јаја, и да ли субординација између двојица преосталих мужјака траје и даље. Које улоге преузима последњи мужјак у реду, а које онај пре њега? Тако детаљне информације нисам пронашла, а ни посматрањем није забележено.

Можда ништа од тога није тачно, и није сигурно да нисам све ово ја измислила, пошто се не сећам где сам те податке пронашла.

Међутим, зашто бих измишљала?

Како би било да у нашој кући имамо трећег мушкарца? Вероватно би нам добро дошао, можда бисмо Б. и ја имали више деце. Господин Фламингос би доносио трећу плату, био би трећи родитељ и организатор летовања, други дружбеник, а Б. и ја. бисмо имали више времена. Да ли би господин Фламингос био искориштаван с наше стране? Да ли би се тако осећао и да није? Господин Фламингос би можда био човек предан свом послу, живећи са паром као пуноправни члан домаћинства. Тако нешто бих могла да замислим. Могао би и да мигрира, да долеће сезонски.

Замислимо да спремамо вечеру заједно са господином Фламингосом. Било би то нешто између рекламе за инстант јело и сцене из *Пријатеља*, што значи да ја то заправо не могу да замислим. Са Б. увек кувам сама. Као по казни.

А шта је са сексом? Да ли бисмо живели као полиаморци, или би био само мој сексуални партнер? Могао би да буде искључиво сексуални партнер мог супруга. Какав однос би имао према нашој ћерки? А она према њему? Да ли би га доживљавала као стрица, неговатеља, старијег брата? Да ли би у одређеним годинама представљао опасност за њу?

Можда нису сви мушкарци и све жене саздани тако да чине доминантне парове, а они којима то не полази за руком, осуђени су на усамљеност, на бескрајно мењање партнера и ротације. Можда господин Фламингос не би желео да има своју породицу, не треба му таква обавеза, али би му било баш драго да коегзистира у заједници са туђом.

4

Најветровитији град у Европи није наш, већ Тарифа, која се налази на најјужнијој тачки Пиринејског полуострва. Ветар леванат, као и мистрал на Азурној обали, разорно утиче на људску психу. Људи су нервозни и код њих се јављају самоубилачки пориви. Тарифа је град сурфера, кајтера и самоубица, град палми, које на ветру личе на моп.

Ветар у нашем граду нема име, могло би се рећи да ни наш град нема име, пошто га нико на удаљености већој од петсто километара не памти, а на мапи веће размере се губи. То је невидљиви град у невидљивој Источној Европи. Неки тамо главни град у сенци главног града Аустроугарске монархије, која више не постоји, град у сенци главног града Чехословачке, и мада ће то многе на удаљености већој од петсто километара изненадити, ни Чехословачка више не постоји. Ветар на обали Панонског мора.

Аутомобили бесно искачу на тротоар и насрћу на пролазнике. Нико овде ни у шта није сигуран. Одлучујем се за стазу с друге стране коловоза и дивим се свима који се механички суочавају са опасношћу, подсвесно избегавајући пешаке који долазе из супротног правца, изврћу трупове као да плешу, у маси или у узаном ходнику.

У школском дворишту је пао кестен у цвету. Код наше школе, пошто ту иде наша ћерка. Дебло се обрушило зајед-

но са корењем, то је било негде предвече и сви су већ били код куће. Ова вест ме је подсетила да је у једној другој школи у нашем граду грана убила дете, и да то није постао догађај са потенцијалом да ја преусмерим свој живот у другом правцу. Обрушено дрво нисам могла ни да обиђем, нити да га прескочим.

Нејасни непријатељ је још опаснији. Постоје и измишљени непријатељи. Неки непријатељи нису измишљени добровољно. Једноставно не умемо другачије.

У планинама је вихор. Међутим ветар, којим се ја бавим, је ветар у граду, на местима са густом концентрацијом људи, које напада нешто невидљиво, нешто што интензивно осећамо, што нас физички ограничава. Моменат повреде и смрти је резултат мале вероватноће пада дрвета, цигле, крова, било чега на конкретни аутомобил у покрету.

У нашем дворишту са старе фабрике сирћета вихор је стргао бршљен. У њему су се годинама гнездили две грлице. Када су га исекли на гомилу да би могли да га скину, био је налик густој крошњи дрвета. Зид са бршљеном растао нам је право под прозором. Тај зид је пресудио да се преселимо овамо, мада сам знала да у близини живи Молнар, а нисам имала појма шта се од њега може очекивати.

Али бршљен је пао и разголитио цигле које је све време скривао.

Испред нас се појавио зид и ја сам тог тренутка морала да изађем напоље. На другу страну. Кућа се поново изгубила. Грлице су морале да направе гнездо на другом месту, а ја од тада тражим нови дом, нови град, нову земљу са зидом, са погледом и без ограда.

Од тада?

Од тог догађаја пратим ветар. Не уместо то да објасним Б. и Д. Они ништа не слуте. Не осећају да су угрожени, срећ-

ни су. Не чекају као ја да се нешто само деси и да нас отера, мада то не очекујемо.

Сем тога, Б. живи у Миоцену, на обали Панонског мора, које је било огромно слано језеро веће од Каспијског мора. Да је досад остало овде, наш град би стајао на обали, исто и Беч и Грац, док би Београд, Будимпешта и Загреб били потопљени. У његовом свету, у његовом послу, ми живимо у приморском граду.

Б. се са својим послом, породицом и пријатељима настанио баш овде.

Има свој пројекат на обали мора, које је већ нестало, и ништа му више не треба. Свакодневица за њега није важна, размишља у реду величина стотина хљада, милиона година и Дунав је у његовом свету Палеодунав. Тако некако. Сигурно би сад покушао ово да прецизира, а затим и да о томе полемише.

Зашто би се Б. кретао? Крећу се континенти и мора, спајају се и раздвајају. Нестају. Ми не морамо. Наша породица је чврсто усидрена.

Понекад подлегнем, умирим се у нашој породичној ћелији. Као када се промени ветар. Или када идемо улицом све троје, на бициклима смо, летње је вече, небо има крила са ружичасим перјем и ја знам да је и даље овде са нама, да не губи на снази и потребан нам је, желимо га, мота нам се око ногу. Немојте одлазити. Не идите. Не дижите сидра. Гостите се и радујте. Немојте отпловити. Примите ове дарове.

Тада се чини да је све хармонично, на свом је месту, у савршеној динамици.

5

Тада си такође рекао да ће то учинити да би покорио Јозефину. Ако га воли, нека се мало помучи, а ако га не воли, биће му свеједно где се налази.

„А можда је у праву”, говорио си осмехујући се.

„Можда сам заиста недостајућа карика и највише приличим зоолошком врту.”

Узео је перо и лист папира, сео за сто и спремао се да напише захтев, пошто је знао шта ће све морати да истрпи уколико му одобре. На тренутак се замислио о мукама човека у кавезу изложеног подсмеху изненађене масе.

Онда му је пало на памет да је неким животињама теже него њему. Тигрови су далеко поноситији, воле слободу и неспутаност више него било шта друго, а ни овдашња клима им не одговара.

Био је поштеђен свих тешкоћа те врсте. Рекао је себи да је човек покорног срца и да се одриче слободе снагом сопствене воље. Чак и да му не дозволе да узме књиге, још увек може да посматра гледаоце са ништа мањим интересовањем од оног како они посматрају њега.

Дејвид Гарнет, *Човек у зоолошком врту*

Посматрам га не само на улици и комшилуку. У зоо врту такође увек помислим хоћу ли га видети. Једном се догодило, Д. је већ била рођена. Молнар је седео у павиљону мајмуна изнад орангутана, а када смо се два сата касније